

HEMBYGDEN

Medlemsblad för
Upplands Väsby Hembygdsförening

Nr 3 September 2011
Årgång 40

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet.....	3
Program sept-nov	4
Hedlunds historier.....	6
75 -Årsjubilerande EKGK - Eds kvinnliga gymnastklubb	8
Möte med en ordförande - Sven Odenrick.....	9
Återblickar	10
Räntmästaren på Fresta gård.....	11
Morgonkonsert hos Bergakungen	13
Odensgården	14
Skolfrukost.....	16
Almqvist och jag.....	17
Runsa Slott.....	18
Runsa slotts ägarhistoria	19
Runsa fornborg.....	21
Backspegel.....	24
Sommarutställning.....	32
Danvikens hemman inom Upplands Väsby kommun	33
Blommor, bin och bär	34
Minns du Väsby?	35
Det är skogens år i år	36
Bävern kvar i ån.....	36
Olofsgården.....	37
Korsord 3-2011	38
Lösning till Jubileumstävlingen.....	40

Där inget annat anges har fotona tagits av Inga Lisa Gustafsson.

www.upplandsvasbyhembygdsforening.se

För innehållet i artiklarna svarar respektive författare.

Utgivare: Kjerstin Björkman • Layout: Tryckpunkten (e-post: tryck.en@telia.com).

Tryck: Trycksmedjan AB. Tryckt med miljövänlig färg och miljövänligt papper i 700 ex.

Ordföranden har ordet

Har du varit på Hembydsgården nyligen?

Har du varit på Hembydsgården nyligen?

Svarar du ja på frågan så har du sett vad Falu Rödfärg kan göra med hus och bodar!

Inte nog med att Magasinet är målat och fått nya/gamla fönster, Zamores stuga, Visthusboden och nu senast Vagnslidret är nymålade och om inte Falu Rödfärg var matt så skulle jag säga att det skiner om husen.

I ideella föreningar är det medlemmarnas intresse som styr och i detta fall är det tre män i sina bästa år... som under sommarmånaderna stått för målningen.

Linnés blomsterklocka är bortplockad dels av rådjuren och dels av oss själva. I rundeln kommer det att bli en ny flaggstång och gräs.

Framför Zamores stuga har ”gubbarna” byggt en liten scen som invigdes på Mors Dag av Benny Johans Kapell med Bonnmusik från södra Roslagen. Fullsatt som vanligt när Benny och hans kapell spelar upp.

Fullsatt, det betyder att våra ”kaffeböner” i köket har fullt upp med att serva alla med kaffe och hembakt.

Det gör tjejerna förresten varje onsdag och söndag fram till och med Hembydsgårdens Dag i slutet av augusti.

Under hösten som nalkas kommer vi att uppmärksamma Kulturarvsdagen den 11 september.

Underrubriken ”Gröna platser” tyckte vi passade in just på Hembydsgården med närmaste omgivning. En grön oas mitt i det moderna samhället. Alla förstås hjärtligt välkomna!

Magasinet kommer den dagen att vara ett av Länsförbundets utflyktsmål för att se hur de ideella föreningar som fick del av projektet Hus med Historia, använt pengarna.

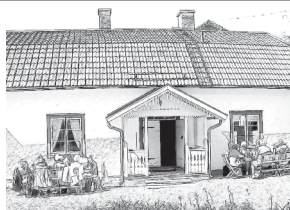
För vår del handlade det som sagt om ny/gamla fönster till Magasinet.

Se mer om 11 september på annan plats i denna tidning.

Jag ser fram emot hösten 2011 med en härlig känsla av att vi alla tillsammans som engagerar oss för Hembydsgården och Hembydsgården gör vårt allra bästa för att vi själva och alla som kommer på besök skall trivas och må bra och få ta del av det kulturarbete vi gemensamt står för och genomför.

Kjerstin Björkman
ordförande

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

KULTURARVSDAGEN

11 september kl 12-16
på hembygdsgården

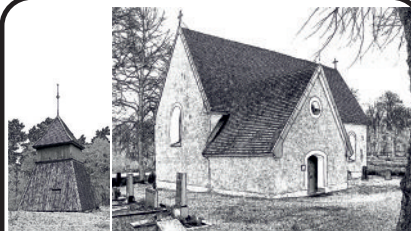
Årets tema
GRÖNA PLATSER och HUS MED HISTORIA

Visning av gården och dess omgivning på temat
"En grön oas mitt i det moderna samhället"

Magasinet öppet. Kaffeservering.
Välkomna!

Hembygdsgården: Hagvågen2/Pukslagargatan

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

Kulturvandring vid Hammarby kyrka

Lördag 24 september

Kjerstin Björkman och representant
för kyrkan berättar kyrkans historia.
Samling kl. 11 vid Hammarby kyrka.

Ta med matsäck.

Anmälan till Kjerstin Björkman tfn 08-590 320 82

Hembygdsgården: Hagvågen2/Pukslagargatan

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

Höststädning på Hembygdsgården

Lördag 22 oktober

Vi städar ute och inne kl 10-14

Lunch serveras

Kom med och hjälp till!

Hembygdsgården: Hagvågen2/Pukslagargatan

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

Mats Lejdeby

berättar om

ÄKTA FOLKUNGAR FRÅN RUNBY

Söndag 20 november kl 13

i ladugården, Hembygdsgården

Kaffeservering

Hembygdsgården: Hagvågen2/Pukslagargatan

VIKINGALUNKEN

SÖNDAGEN DEN 2 OKTOBER

Vikingalunken var ett årligt motionsarrangemang där Väsby OK, Hembygdsföreningen och Friluftsförbundet samarbetade under några år i slutet av 70-talet och början av 80-talet. Målet var att aktivera Väsbyborna till motion och ge deltagarna upplysning om vår anrika bygd.

I samarbete med Friluftsförbundet återupplivar vi Vikingalunken för femte året i rad under mottot ”Sätt Sverige i rörelse”

Start och mål blir vid Drabantvägen i Djäkneparken och start kan ske mellan kl 10.00-12.00.

Du vandrar på stigar och vägar där även barnvagnen kan följa med. Under vandringen får du intressant information om det du passerar och samtidigt kan du svara på enkla tipsfrågor och vinna fina priser. Sträckan vi lunkar är ca 7 km lång och på lämplig plats under vandringen finns det möjlighet att vila benen och ta en fika.

Lennart Hedlund, född och uppvuxen i Upplands Väsby, har lovat ge Hembygden några glimtar av sina barn- och ungdomsminnen. Här kommer den trettonionde av

Hedlunds historier

Här hemma har vi en gammal klädhängare märkt ”Göstas Kläder”, den är från 1950-talet.

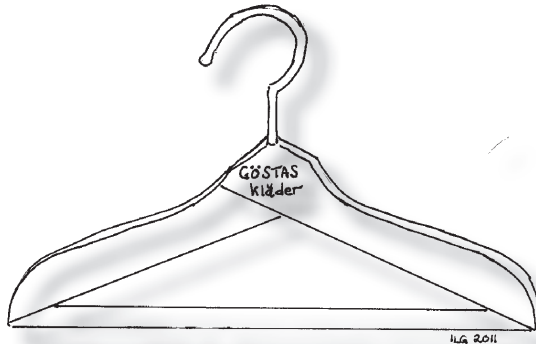
Göstas Kläder var ett klädvaruhus, beläget på Söder, som kom på den geniala idén att erbjuda de Optimusanställda att göra sina klädinköp på avbetalning, vilket gick så till, att den anställda for in till butiken, oftast på lördagen, gjorde sina köp och for hem nyekiperad utan att ha erlagt en svensk ettöring. Betalningen kom man dock inte ifrån, den släpade efter i långa tider, för man betalade bara 5:- eller 10:- per vecka, vilket gjordes genom avdrag på lönen. Men de flesta Optimusarna gick på den grejen.

Samtidigt var det roligt att se hur klädseln på jobbarna förändrades. Tidigare var t.ex. männen ute på söndagarna klädda i blåkläder, nu kunde man se dem komma klädda i kostym, och kanske även i överrock trots strålende solsken.

Vi ungdomar på den tiden hade våra speciella inköpsställen, PUB eller PUB Sport, Fröjds på Vasagatan (senare namnändrat till P.G. Ahlström) eller Hollywood med butiker på Drottninggatan och Götgatan. Vidare fanns på Vasagatan Svenska Varuhuset och Delby.

När man kommit upp lite i ålder kanske man gick till Carl-Axels på Kungsgatan eller till MEA på Norrmalmstorg.

Här i Väsby fanns ingen herrbutik förrän Curt Lindgren startade Mister-Butiken på Centralvägen. Även damerna fick sin butik, Ikås, som startade på Bryggerivägen för att senare flytta upp till Björkvallavägen.

Skor kunde man köpa hos Rickard Erikssons, man undrade ibland hur det kunde gå. Man kom in i butiken bland specerier,

seldon och annat, men vek av till höger, där skoavdelningen fanns.

Så småningom öppnades emellertid en riktig skoaffär på Centralvägen, det var Sten ”Lira” Larsson, som öppnade den och senare flyttade till nuvarande Centrum.

När jag har skrivit ned detta har jag kommit underfund med att det faktiskt har förändrats en hel del, inte bara evad gäller butiker, utan över huvudet taget.

Från den gamla goda tiden

Hört i folkparken:

- Om jag träffar en karl som jag inte gillar, brukar jag säga att jag bort bortåt Skånela.
- Och var bor fröken då?
 - Bortåt Skånela.

Kulturarvsdagen 11 september - årets tema är Gröna platser

Hembygdsgården - En grön oas mitt i det moderna samhället

Hembygdsgården är en viktig tillgång för alla Väsbybor. Här förenas en grön oas med ett historiskt innehåll. Gården ligger i ett traditionellt södervänt läge i ett område med vikingatida gravfält. Två manbyggnader, bodar, fähus, ladugård och magasin (endast stallet är rivet) visar på en närmast komplett bondgård i ursprungligt läge mitt i det moderna samhället. Fram till 1963 drevs här jordbruk och sedan 1966 används den av kommunen ägda gården av Hembygdsföreningen.

Det omgivande öppna gröna landskapet längs Väsbyån utgör den gamla vattenleden mellan Stockholm och Mälaren (över Edsviken - Norrviken - Edssjön - Väsbyån - Oxundasjön - Mälaren).

Visning 13.00, 14.00 och 15.00 av gården och dess omgivningar på temat ”En grön oas mitt i det moderna samhället”.

Stockholms läns hembygdsförbund ordnar denna dag två bussrundturer till föreningar som

genomfört renoveringar inom projektet ”Hus med historia”. En av turerna har Upplands Väsby Hembygdsgrupp som ett av tre mål - de två andra målen i turen är Össeby och Stockholms Näs/Kungsängens hembygdsgrupper. Läs mer på Stockholms läns hembygdsförbunds Web-plats:

www.hembygd.se/apps/file.asp?Path=2&ID=18572&File=Inbjudan_till_bussresor.pdf

Hembygdsgården är öppen 12.00-16.00. Fika till självkostnadspris.

Kulturarvsdagen är ett sameuropeiskt projekt - European Heritage Days - där Europarådets 49 samtliga medlemsländer deltar. Totalt ordnas 30 000 lokala evenemang med 20 miljoner besökare. Riksantikvarieämbetet är huvudarrangör av Kulturarvsdagen i Sverige.

Läs mer om Kulturarvsdagen på:

www.raa.se/cms/extern/om_oss/ehd_2011/kulturarvsdagen_2011.html

Klas Lundkvist

75 -Årsjubilerande EKGK - Eds kvinnliga gymnastklubb håller fortfarande igång.

1936 intresserade sig Svenska Gymnastikförbundet för vår klubb och skickade ut några representanter för att titta på vad vi hade för oss. Vi hade ett gemensamt möte på Pensionat Kairo för att bli registrerade som klubb och efter det så blev EDS KVNNLIGA GYMNASTIKKLUBB - -EKGK registrerad som första gymnastikklubb i Upplands Väsby, som på den tiden bestod av 3 församlingar Ed, Fresta, Hammarby ..

EKGK hade uppvisningar med domare från gymnastikförbundet.

Under alla år sedan 1940 har klubben avlagt prov för truppmärket.

I Edsby slottspark deltog vi med dans och gymnastik på Röda Korsets höstfester.

Fram till 50-talet hade vi våra övningar förlagda till Eds kyrkskolas gymnastiksal men det upphörde när gymnastiksalen skulle göras om till klassrum. Men det hindrade oss inte från att utöva våra gymnastiska övningar, så vi fick åka både inom och utanför kommunen för att nyttja tillfälliga lokaler.

Så kom då äntligen idrottshuset i Väsby. Det var underbart att efter alla dessa års flackande mellan undermåliga lokaler få tillgång till dessa nya fina lokaler, man trodde inte det var sant men det var det.

Motionsgymnastik utan hopp. Fotograf okänd.

Efter ytterligare några år kom RUNBY (69) skola till och då blev det en jättedefin gymnastikhall där vi fortfarande håller till.

Klubben har en mycket social anda. Vi värnar om våra medlemmar som vi uppmärksammar vid jämna födelsedagar och har jättetrevliga fester vid varje våravslutning i maj och årsmöten som hålls december.

Vi har idag två grupper en som kör motionsgymnastik och en som har aerobic och linedans.

Sedan ett par år tillbaka har klubben tagit upp barngymnastik igen, tack vare att Marie och Eleanor är så entusiastiska och kanske får dom fram ämnen till nya medlemmar framöver. Barngymnastiken håller till i Smedbyskolan, och är mycket populär, köerna till grupperna är långa., så vem vet, det kan bli en utökning med fler grupper till hösten 2011.

Vill du veta mer om klubben eller kanske är intresserad att vara ledare får du gärna skicka e-post till mig.

Ingegerd.g.peterson@gmail.com

Ingegerd Peterson

Ekgk styrelseledamot

Barngymnastiken från sent 70-tal Fotograf okänd.

Möte med en ordförande (Sven Odenrick, hembygdsföreningens förste ordförande 1954-67)

Oväntat besök i prästgården

Vid ett tillfälle berättade Sven Odenrick följande:

Det var en skön sommardag, solen sken från klarblå himmel. Jag låg på knä i trädgårdslandet, inte för att be till vår Herre, utan för att rensa bort ogräs, när en ung man plötsligt stod framför mig. Han var en av dessa många landsvägsriddare, vagabonder, eller luffare som gick på de svenska vägarna under den svåra arbetslösheten som rådde i början på 1930-talet.

Han trodde förmodligen att jag tillhörde tjänstefolket som trädgårdsdräng på gården och ropade till mig:

”Hej, jag har gått långt och är svång som fan! Hur är kärningen här på gården, tror du att man kan få en smörgås av henne, om man ber vackert?”

Jag tittade upp på karlen från min jordnära, knästående belägenhet i morotslandet och svarade på hans fråga: ”Jo vet du, jag tycker att hon är hygglig. Du kan nog knacka på dörren och fråga henne om du kan få en smörgås. Det är inte omöjligt att det lyckas.”

Han fick mot husets ytterdörr och knackade på. När dörren öppnades, lyfte han på kepsen, hälsade artigt och blev insläppt.

Det gick en stund, under vilken jag fortsatte min ogrärensning. Plötsligt for ytterdörren upp och den unge vagabonden steg ut på trappan. Med glad uppsyn slog han sig på magen och ropade till mig: ”Hörru, tack för rådet! Hon gav mig både smörgåsar och mjölk där inne i köket, så nu känns det fint. Hon var verkligen hygglig, en jävla bra karring!”

”Det tycker jag med”, sa jag. – Så drog den unge mannen vidare ut på vägarna, för stunden mättad och vederkvickt av de smörgåsar han just serverats av min hustru Adèle.

”Det var en mycket svår tid i början på 30-talet, när depressionen och arbetslösheten drabbade människorna i vårt land,” slutade Sven.

Lars E Jansson

Studiecirkel om Anckarström och kungamordet

Upplands Väsby Hembygdsförening börjar en studiecirkel om Anckarström och kungamordet i februari 2012 med utgångspunkt från Ernst Brunners bok. Mer information om tid, plats och anmälan kommer i Hembygden nr 4 2011 samt på Hemsidan.

Återblickar

Återblickar på vad som skrivits i vårt medlemsblad har gjorts tidigare, men eftersom vi i år, efter vad det ser ut, kan glädjas åt den fyrtionde årgången av bladet, kan vi säkert göra en till utan att det känns överdrivet.

Egon Lindholm, som hade kommit upp med idén om ett medlemsblad, var på sin tid en ganska flitig skribent. Egentligen var han bara intresserad av Runbys historia, men ibland valde han även andra ämnen och skrev om socknarnas båtsmän, Väsbyån, C J L Almqvists förfäder m.m.

Ordförandena har varierat men de har alltid haft ordet och manat på styrelse och medlemmar, tackat för goda insatser och önskat fortsatt framgång för förening och medarbetare.

Flink med pennan var också hembygdsföreningens sekreterare, Ragnar Carlsson. Han skrev om barndomsjul i Ed, om Antuna och "Litteraturen i vår bygd" genom flera årgångar.

Hugo Sabel kom till tals allt som oftast och skrev om fornlämningar och fornfynd, hade en serie artiklar om "Grävt och ogrävt", gick i Zamores fotspår, berättade om folkmusik och mycket annat.

Göran Strömbeck medverkade också stadigt i medlemsbladet med artiklar om hus med historia och andra berättelser om livet i trakten.

Inga Engdahl skrev artiklar om årets högtider, vädermärken och allmångods i de tidiga numren.

Under många år hade medlemsbladet den vintertid, som syns här nedan. Den byttes ut mot den nuvarande i slutet av 1990-talet.

Tillfälliga medarbetare har bidragit med inlägg i olika ämnen. Det har skrivits referat från midsommarfirande, årsmöten, resor, utflykter och vandringar. Små notiser har förmedlat tankvärda saker. Visste ni t.ex. att Fresta socken hade 510 invånare 1890 och 1160 1944, eller att 25 personer åt gröt i hembygdsgården den 28 december 1971. Man eftersträvade inga märkvärdigheter, "gröt, kaffe och en hjärtlig och ombonad stämning."

Från att i stort sett ha bestått av ett dubbelvikt A4-ark har medlemsbladets sidor blivit flera allteftersom. Bladets funktion och uppgift har formulerats. Förhoppningsvis kan intentioner och sidantal bibehållas.

Det är svårt att inte fastna i läsningen av de gamla upplagorna. Det verkar alltid ha funnits ämnen att skriva om, både gammalt och nytt, intressanta fynd, personer och företeelser, kultur- och naturminnen, upplevelser och tankegångar, berättelser om hur livet är och hur det har varit i bygden. Utvecklingen har gått från jordbruksbygd till industrisamhälle. Vägar dras fram. Man river och bygger. Hembygdsföreningen är på barrikaderna och lyckas ibland rädda något litet eller mildra verkningarna av olika åtgärder, allt beskrivet i medlemsbladet.

I detta sneglande över axeln ryms i stort sett bara medlemsbladets första tid och första skribenter. I deras fotspår vandrade sedermera andra, lika uppfinningsrika och skrivglada. Vilka de var och vad de skrev om får anstå till en annan gång.

Tillfälliga medarbetare välkomnas fortfarande varmt. Att de behövs, framhöll Egon Lindholm redan i det första medlemsbladet.

Inga Lisa Gustafsson

Ur Göran Strömbecks noteringar:

Räntmästaren på Fresta Gård - Herrskapsliv på landet 1708-1730

LANTRÄNTMÄSTAREN i Stockholm och Uppsala län Herman Wallrave var sextioett år, när han köpte Fresta gård 1708. Han pensionerades 1712 och har särskilt efter den tiden kunnat vistas mer stadigvarande på sitt lantställe. Då han 1720 undfick adelskap som belöning för livslång trohet i rikets tjänst, hade han ännu tio år kvar att leva, och det var ute på Fresta gård han slutade sitt långa liv den 27 februari 1730.

Wallraves Fresta hade boningshus i en på höjden belägen "mangård" och ekonomibygnader i en kvadratisk "ladugård" nedanför, närmast allmänna vägen. Trädgårdsanläggningen ovanför gården var så väl tilltagen, att dess skötsel krävde en särskild anställd trädgårdsmästare.

Vattentillgången i den från Älvsjön (nutidens mosse mellan Odenslunda, Brunnby och Nibble), kommande bäcken var ännu riklig nog att driva en husbehovskvarn. Fresta kvarn, känd sedan 1550-talet, var en skvaltkvarn med ett par stenar. År 1711 uppges, att den var i gång höst och vår. En fjorton års gosse från Ekeby omkom i kvarnen den 14 maj 1714, därigenom att han "kom emillan drillan och hjulet". Wallrave utnyttjade även bäckens vatten för anläggande av en ruddam; läget var till vänster om bron innan man passerade denna på väg mot kyrkan.

TILL FRESTA MEDFÖLJDE 1708 en praeceptor eller informator som skulle undervisa de många wallraveska barnen. Räntmästaren fick i sina två äktenskap ej mindre än sjutton barn, av vilka visserligen några rycktes bort i späd ålder. I varje fall ägde han, då han skaffade sig lantstället i Fresta, fem i det senare äktenskapet födda söner, vilka befann sig i åldrarna från tjugoo ned till tio år.

Informatorn undervisade ungdomarna inte bara i stockholmshemmet och på landet, utan även i Uppsala. Den tredje i ordningen var inte mer än sju år och nio månader, när han samtidigt med de två äldre bröderna, år 1702, inskrevs vid universitetet för studier under privatlärarens tillsyn, som tidens sed var. Tio år senare har familjens praeceptor Johannes Petrelius hunnit preparera även de två

yngre sönerna (nu femton och fjorton år gamla) för studier i Uppsala. Pojkarna blev inskrivna vid universitet den 10 mars 1712.

"Dominus Petrelius" eller "Monsieur Petrelius" heter det en smula högtidligt i kyrkoböckernas omnämmanden av "praeceptorn på Fresta gård". Överallt där Wallraves var inbjudna till barnsöl eller annat samkväm – i stuga eller herrgårdssal – var informatorn med.

Vid räntmästarens sida såg man honom till exempel i kyrkan den 4 juli 1708 (tredje söndagen efter trefaldighet). Det var då som "gambla och fattiga" änkan hustru Elisabet i Lill-Sylta kom i de bägge herrarnas väg "uti kyrkian så de gingo ut". (Ut gick man på den tiden genom ett sidovapenhus av samma typ som det i Hammarby). I sin utsträckta hand fick hon då några blanka penningar av dem och av secreteraren Ehrenstedt på Odenslunda, som också var med. Sammanlagt blev de 1 ½ carolin eller 2 daler 26 öre kopparmynt.

HERMAN WALLRAVES UTSEENDE är känt genom ett i olja utfört porträtt, som visar ett ovalt, något fetlagt, slätrakat ansikte med rak näsa och hög panna, det hela omramat av en mörk, yvigt böljande allongeperuk.

Genom ett antal brev når oss räntmästarinnans röst. Catharina Wallrave Johansdotter, tecknar hon sig. Det vardagsspråk hon talade var starkt bergslagsbetonat (bördig som hon var från Salberget, där hennes far på sin tid var bergmästare). I brevet står t.ex. "systrann" för systrarna, "torrstan" för torsdagen, och ord som "di", "dät", "dän", "mäd" och "tocken" ger intryck av bred folklighet. "Jåna" (Johanna) kallade hon sin yngre dotter. Egennamns och främmande ords ortografi föll henne besvärlig.

Den 25 augusti 1725 skriver hon från Fresta gård till sin systerdotter Christina Arosell, gift med prosten Wargentini i Jämtlands Sunne. Av "rixrådet Adler-Jälms Fru" har hon nämligen fått "kåmision" att beställa täljstensgrytor däruppifrån. Och så ger hon sin yngre släkting råd angående inköp

av svart sidendamast till den hedersklänning som prosten vill förära sin tjuogoettåriga dotter i ett tidigare äktenskap.

- Sju daler räcker inte till både ”damask” och foder, försäkras hon. ”Man får ge tije daler för sådant”. Men foder brukas inte så mycket numer ”under damask, för dat är nästan lika på bägge sidor”, och särskilt ungdomen vill vara utan. ”Mina flickor har intet foder under sina damaskklänningar”. Mitt råd är därför att ta ”di pänningar” som fodret skulle kosta och lägga dem till damasket. ”En tocken klänning kan hon ha i många år, om där är gott tyg. Men ta dat gemena damasket, så blir di så stygga och ludna, när klistret går ut, och di är intet värda att göra plagg av”.

TILL FAMILJENS UMGÄNGE på landet hörde bl.a. herrskaperna på Odenslunda, Sanda och Skålhamra.

En av sönerna gifte sig i Hammarby (1721), en annan bosatte sig på Nibble som han och hans familj ägde och brukade i många år (1725-1747) – det var Herman Wallrave d.y., som kallade sig brukspatron. En tredje gifte sig med en von Bysing på Sanda (1727) – han slutade som viceamiral. Av döttrarna blev den äldre mycket ung bortgift med en Celsing på Överby i Sollentuna (1720) – hon fick tolv barn, och från hennes yngste son härstamar alla nu levande Celsingar.

När Catharina Wallrave Johansdotter på sin tid stod brud år 1688, endast sexton år gammal, och till man fick en livserfaren familjefader och myndig ämbetsman - han var då redan i sitt fyrtioandra levnadsår – kunde hon väl knappast tänka sig, att det i alla fall skulle bli ett fyrtiotvåårigt äktenskap, under vilket hon skulle få uppleva fjorton barnsängar.

Ett slags upprepning härav var det parti, som gamle räntmästaren hann ordna för sin adertonåriga Johanna Catharina. Henne gav han nämligen 1727 bort åt ett fyrtioåttårigt regeringsråd, som hade varit gift tre gånger förut och förlorat åtminstone två fruar i samband med barnfödslar. Inte heller den unga Jåna fick han länge behålla. Efter två barnsängar dog hon – var det i den tredje? – en junidag 1731 – varefter regeringsrådet ingick sitt femte äktenskap.

I JAKOBS KYRKA i Stockholm hade familjen sitt gravställe. Där begrovs Herman Wallrave den 10 mars 1730.

Fresta gård 2011. Foto: Helge Ahlberg

Morgonkonsert hos Bergakungen

I Övra Runby, närmare bestämt i östra kanten av Runby/Bergaskogen, tidigare Njursta Hammarn, ligger fastigheten Berga, ett rött hus med brutet tak. Intill ligger båtsmanstorpet Övra Runby 65 omedelbart norr om Bergaplanen.

I Berga bodde Elis Ekström och hans hustru Gunvor. Elis var kommen från Munsö i Mälaren och var under sitt verksamma yrkesliv trädgårdsarbetare. På äldre dagar idkade han handel med potatis och brukade sitta vid OK-macken i Runby, där han bjöd ut sin prima vara.

Med hänsynfning till den fastighet han bodde i, och den rejåla portion vighet i käften som han besatt och tillämpade vid umgänget med sin kundkrets, så hade folkhumorn döpt Elis Ekström till Bergakungen.

Bergakungen härstammade från en gammal spelmanssläkt i Roslagen. Detta var han synnerligen stolt över, fast han inte själv trakterade något instrument. Detta framkom tydligt vid sådana tillfällen, då vi spelmän berörde detta och spelade någon låt kommen ur den Ekströmska släkten.

Något som berörde Elis Ekström mycket var då Mäläröarna, speciellt Munsö, kom på tal. Vårt sommarviste på Adelsö under närmare 50 år, grannö till Munsö, var en beröringspunkt vid samtalen med Elis. Han frågade ofta om vi varit där ute och talade ofta om sina föräldrar, som fått den sista vilan på Munsö kyrkogård.

Vid ett sammanträffande med Bergakungen i Runby Konsumbutik, berättade han att hustrun Gunvor skulle fylla 60 år följande vår. ”Då vill jag att du och Nisse Nordström kommer till oss och spelar nyckelharpa för min gumma,” sade han med viss myndighet i uttalet. -”Det är ju gott och väl mer än ett halvår till dess, men det ska vi väl kunna ordna, om vi får leva och ha hälsan,” svarade jag.

Efter samtalet med Bergakungen, så nämnde jag om hans uttalade önskemål till Nisse Nordström, riksspelman och bergsprängarbas i kommunen. Han hade erhållit samma signaler från Bergakungen, så vi kom överens om att tillsammans försöka effektivisera beställningen och åstadkomma något i musikkväg, när det blev dags följande vår.

Varje gång jag mötte Bergakungen på byn, så påminde han mig med skarpa i rösten: ”Ni glömmar väl inte bort att ni ska komma å spela nyckelharpa

för min gumma, när hon fyller år?” – ”Vi har ju lovat att komma, det ordnar sig säkert, ska du få se,” blev mitt standardsvar.

Fru Ekströms 60-årsdag inträffade den 13 april 1980, under förvåren medan de sista snöfläckarna ännu låg kvar i norrlägena. Vi båda spelmän hade kommit överens om att träffas tidigt på morgonen i närheten av Berga. Utom syn- och hörhåll för Bergaborna stämde vi våra harpor, varefter vi smög fram och ställde oss nedanför familjens köksfönster och klämde i med en låt. Vi spelade en god stund, utan att någon i huset tycktes observera oss. Plötsligt för köksfönstret upp, Bergakungen stack ut huvudet och ropade: ”Å fan, de e ni som står här och smalar, jag trodde nästan att det var radion som stod på. Kom in å spela för gumman och drick kaffe!”

Vi steg in i huset och uppvaktade födelsedagsbarnet med en blomsterkvast och ett par låtar. Därefter bjöds vi på kaffe och tårta tillsammans med familjen och ett par gäster som anlant före oss.

Därefter var vi spelmän tvungna att tacka för oss, för att dra oss tillbaka mot våra respektive arbetsplatser. När vi skulle lämna huset, så sade Bergakungen: ”Tack ska ni ha för att ni kom å spela. Vad ska ni ha för de här nu då?”

Nisse blinkade i smyg mot mig, vände sig mot Bergakungen och sade med helt allvarlig min och oförfalskad Roslagsdialekt: ”Jaa, vi hade väl tänkt oss en sju hundra kronor per man skattefritt!”

Vi såg hur Bergakungen studsade ett halvt steg tillbaka, bleknade och nästan kippade efter andan. Sedan kom det: ”Va, e du inte klok, din jäkel. Nej potatis ska ni få, om ni bara kommer hit och hämtar den nån dag.” – Han hade inte uppfattat vårt skämt, utan såg tydligen strikt affärsmässigt på saken. Efter en stund, sedan vi utrett det hela med att vi inte vill ha någon ersättning, utan enbart kommit för att vi ville uppvakta födelsedagsbarnet, så sade Bergakungen, till synes lättad: ”Jag tänkte väl det, men några kilo potatis kan ni väl få. Det är prima King Edvard, så de så.”

Så avrundades den improviserade morgonkonserten med två nyckelharpor hemma hos Bergakungen Elis Ekström och hans hustru Gunvor.

Lars E. Jansson

Odensgården

Då artikeln i Hembygden 2-2011 skrevs så hade Byggnadsnämnden just beslutat (22 mars 2011) om rivning av Odensgården, ålderdomshemmet från 1955.

Byggnadsnämndens beslut överklagat

Undertecknad överklagade, på uppdrag av Hembygdsföreningen, till Länsstyrelsen Byggnadsnämndens rivningsbeslut med hänvisning till att Odensgården pekats ut som kulturhistoriskt värdefullt i kommunens kulturmiljöprogram och översiktsplan samt att det fanns bestämmelser i gällande detaljplan som säger att fastigheten in får förvanskas.

Länsstyrelsen avvisade överklagandet med hänvisning till att enskilda personer inte kan överklaga ett rivningslov. Klagorätt har bara den som är hyresgäst i en fastighet som ska rivas. Länsstyrelsen hänvisade även till att Regeringsrätten 1976 slagit fast att en hembygdsförening saknade rätt att överklaga ett rivningslov.

Jag begärde efter detta överprövning av Länsstyrelsen ställningstagande och hänvisade till Länsstyrelsens skrivning:

”att rivningslov ska beviljas om inte byggnaden /.../ 3. bör bevaras på grund av byggnadens eller bebyggelsens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värde”

och framhöll att kommunen i tre beslut (kommunalt kulturmiljöprogram, översiktsplan och detaljplan) på olika sätt pekat ut och slagit fast att Odensgården är kulturhistoriskt värdefull och att jag ville ha prövat om Byggnadsnämndens beslut stred mot tidigare fattade beslut i kommunen.

Mark- och miljödomstolen/Nacka tingsrätt meddelade i dom (!) 9 juni att avvisa överprövningen och slog fast att Länsstyrelsens beslut var korrekt.

Begäran om byggnadsminnesförklaring

Parallellt med överklagan av Byggnadsnämndens beslut gjorde föreningen en begäran om byggnadsminnesförklaring (enligt Kulturmin-

neslagens 3:e kapitel) till Länsstyrelsen.

Även här lyfte vi fram att Odensgården klassats som kulturhistorisk värdefull i tre kommunala ställningstaganden. Vi underströk de samhällshistoriska, socialhistoriska och arkitekturhistoriska värdena som Odensgården har (enligt Riksantikvarieämbetets allmänna råd till 3 kap i kulturminneslagen).

Länsmuseet, som är remissinstans till Länsstyrelsen i byggnadsminnesfrågor, skrev i sitt utlåtande efter att ha referat det Hembygdsföreningen sagt om historiken, de kommunala ställningstagandena och de kulturhistoriska värdena:

”Trots att Odensgården är en kulturhistoriskt intressant byggnad som utgör en viktig del av Upplands Väsby kommuns historia bedömer länsmuseet inte att byggnadens kulturhistoriska värde kan anses vara synnerligen märkligt och därmed heller inte uppfylla kravet för en byggnadsminnesförklaring”.

Länsstyrelsen avslag 7 juni byggnadsminnesansökan och skrev:

”I Stockholms län finns ett mycket stort antal byggnader av sådant kulturhistoriskt värde att en byggnadsminnesförklaring skulle kunna bli aktuell.

När det gäller Odensgården uppfylls inte Länsstyrelsens högt uppställda krav för byggnadsminnen varför byggnadsminnesfrågan avslås.

Länsstyrelsen vill dock understryka att att bedömningen är att bebyggelsen på fastigheten har ett kulturhistoriskt värde även om den inte uppfyller Länsstyrelsens högt uppställda krav för byggnadsminnen”.

Beslutet kan bara överklagas av Riksantikvarieämbetet.

Byggnadsvårdsföreningens gula Lista

Som vi skrev i 2-2011 har föreningen också kontaktat Svenska byggnadsvårdsföreningen och satt upp Odensgården på "Gula listan" som listar byggnader över hela landet som är hotade - genom rivning, ovarsam ombyggnad eller bristande underhåll, se: www.byggnadsvard.se/gula-listan

Byggnadsvårdsföreningens tidning Byggnadskultur har i sitt senaste nummer (2-2011) artikeln "Efterkrigstidens bebyggelse hotas av rivning". Här redogörs för rivningshotet mot Odensgården och det sätts på ett bra sätt in i ett större sammanhang: det är en rad hus över hela landet från 1940-, 50- och 60-talen som nu hotas av rivning.

Några reflexioner och frågor

Vad har vi för nytta av kulturmiljöprogram, översiktsplan och bestämmelser i detaljplan om det i slutändan inte ger något skydd för värdefull bebyggelse?

Kriterierna för byggnadsminnesförklaring: varför finns det så få exempel på "vardagsarkitektur" (skolor, kommunala inrättningar, kommunikationsmiljöer m m) från det senaste halvsekle som har förklarats som byggnadsminnen? Byggnader lever som farligast innan de uppnått 100 års ålder! (Förteckning av byggnadsminnen i länet, se Länsstyrelsen webbplats www.lansstyrelsen.se/stockholm -> Samhällsplanering & kulturmiljö > Skyddad bebyggelse > Byggnadsminnen > Byggnadsminnen i Stockholms län).

Hur ska ett nytt kulturmiljöprogram se ut och arbetas fram för att bli trovärdigt?. Det nuvarande programmet är 25 år gammalt och går tillbaka på ännu äldre inventeringar.

Om detta behöver vi diskutera inom föreningen, hembygdsrörelsen i stort och med kommunen.

Klas Lundkvist

Odensgården, entrésidan, januari 2011. Foto: Klas Lundkvist

Skolfrukost

Hösten är inne, en ny skoltermin har börjat. Snart kommer vi att få läsa om skolmaten i tidningarna. Vad den består av och vad den ska bestå av och vad den får kosta. Kanske är det nyttigt med en återblick på hur det var i begynnelsen.

Sverige och Finland är de enda länderna i världen som infört gratis skolmat för alla elever. I andra länder kan fattiga barn få maten gratis eller till reducerat pris. Riksdagen beslutade 1946 att skolmaten skulle vara kostnadsfri, men det tog nästan trettio år innan beslutet var genomfört i hela landet.

1943 infördes skolmåltider i Hammarby kommun (vi får komma ihåg att Upplands Väsby på den tiden bestod av tre kommuner). Skolfrukost hette det då. Innan dess hade man tillhandahållit mjölk åt eleverna.

Britt-Marie Sallborg var skolbarn på 1940-talet och tillbringade sina första skolår i Hammarby skola. Småskolebarnen hade mjölk och smörgås med sig hemifrån och man satt i bänkarna och åt. De andra barnen retade Britt-Marie för att hon hade mjölken i en samarinflaska. Skolan fick den mjölk som skulle delas ut i små flaskor från Stora Väsby. När mjölkleveransen kom, lade lärarinnan, kallad Tjocka Berta, flaskorna på elementet för att värma upp dem. Det tyckte barnen inte om, men på den tiden ifrågasattes inte lärarens auktoritet, så mjölken förblev ljummad på elementet.

Efter småskolan flyttade Britt-Marie över till Väsby skola. Där serverades skolfrukost mot en kupong à 30 öre. Ett trekronors kuponghäfte kunde köpas på rektorsexpeditionen. Man kunde få befrielse från avgiften efter skriftlig ansökan därom.

Skolmaten betalades med 30-öreskupongerna till någon gång 1945. Efter metallarbetarstrejken detta år var det så många föräldrar som hade det

dåligt ställt att gratis skolfrukost för alla elever infördes. Maten äts antingen i pojkkarnas slöjdsal, där långbord ordnades genom att man lade skivor över hyvelbänkarna, eller i ett omklädningsrum, där man också ställt i ordning bord och bänkar. All mat serverades i djupa tallrikar. Man åt med sked. Maten bestod mest av gröt: havregrynsgröt, mannagrynsgröt, risgrynsgröt. Av grötresterna kokade man välling till nästa dags skolmåltid.

Foto: Einar Edman

Till gröt och välling fick man två hårda brödbitar, en med smör och en utan. På lördagar serverades chokladsoppa eller drickchoklad samt limpsmörgås med korb på.

Vissa andra rätter kunde förekomma, t.ex. ärtsoppa, bruna bönor eller makaroner med falukorv, allt i djup tallrik, ätet med sked. Britt-Marie minns också en köttgryta som var god. Om den stod på matsedeln, skulle man ta kniv och gaffel med sig hemifrån.

1940-talet var kristid. Föräldrarna var glada åt skolmaten. Inte många var kräsmagade. Tacos, quorn och kycklingsallad var okända begrepp. Vitaminer och näringsrikthet visste man inte heller så mycket om. Det som idag tas för självklarheter har inte alltid varit så självklart, t.ex. gratis skollunch.

Berättat för Inga Lisa Gustafsson

Fotot visar flickor från Väsby skola sommaren 1946, den s.k. fortsättningsskolan, där man undervisade i matlagning. Britt-Marie Sallborg är nr tre från vänster i första raden.

Foto: Einar Edman.

Almqvist och jag

Hur kan ett f d socialdemokratiskt kommunalråd hamna i styrelsen för ett litterärt sällskap? Ett kommunalråd som mest har ägnat sig åt kommunal ekonomi och miljöfrågor. Nu är det ju inte vilket litterärt sällskap som helst utan just Almqvistsällskapet. Förklaringen till att jag fått denna möjlighet att ingå i styrelsen är väl främst att Carl Jonas Love Almqvist och jag har samma hembygd dvs Upplands Väsby. När vår grannkommun Solentuna försökte lägga beslag på vår dvs Upplands Väsby författare blev jag både som Väsbybo och kommunpolitiker smått irriterad. Almqvist är ju vår, uppväxt som han är på Sättra och Antuna. Den andra förklaringen hänger ihop med mitt mångåriga engagemang i folkbildningen – ABF. Nu är jag sedan ett antal år ordförande i ABF Norra Stor-Stockholm som omfattar fem kommuner där ibland Upplands Väsby. När jag lämnade uppdraget som ordförande i kommunstyrelsen i Upplands Väsby fick jag tid över både till ett utökad engagemang i ABF och i Upplands Väsby hembygdsförening. Jag kom bl a att vara med att starta ABF Seniorakademien

som är ett nätverk som erbjuder kunskap, bildning och kultur för främst personer över 55 år. Vi startade våren 2007 och redan hösten samma år så fanns en föreläsning om Almqvist med på vårt program. Detta gav mersmak. Intresset för Almqvist hade väckts och våren 2008 bjöd seniorakademien in till studiecirkel om Carl Jonas Love Almqvist hans verk och livsöde. Cirkeln följdes av en busstur till olika Almqvistmiljöer i och runt Upplands Väsby. Vi gick även på teater och såg Drottningens juvelsmycke på Dramaten. Efter att ha letat cirkelledare gav jag upp och sa, OK jag gör det själv. Något som jag sannerligen inte ångrar. Sedan dess har vi fortsatt med en studiecirkel kring Almqvist varje termin. Buss-

rundturen med Olof Holm som guide har blivit en tradition som vi i maj i år arrangerat för fjärde året i följd. Intresset är stort och varje år har vi haft fler anmälda än vad som fått plats i bussen. Vi har också genomfört litterära salonger på biblioteket och hembygdsföreningen anordnar vandringar i Almqvists litterära fotspår.

Jag har lärt känna författaren Almqvist som en fascinerande gestalt som väcker känslor och förundran med sina moderna idéer, mångsidiga produktion och ett livsöde som är svårbegripligt. Jag har fångats av resenären, journalisten, pedagogen, samhällsdebattören, naturskildraren, feministen och brevskrivaren.

Jag vill att fler Väsbybor ska få upp ögonen för Upplands Väsby egen stora författare. Upplands Väsby behöver en samlande symbol för sitt kulturliv. Vem skulle passa bättre än Carl Jonas Love Almqvist. Jag och studiecirkeln

har därför tagit initiativ till att bilda Love Almqvists vänner i Upplands Väsby, en liten grupp inom Almqvistsällskapet. Vi har hittills samlat ett 25-tal medlemmar.

Jag vet inte vad litteraturvetare och Almqvistkännare anser om Sviavigamal, men jag har vansinnigt roligt när jag läser denna dråpliga berättelse som tilldrar sig i min och Almqvists hembygd.

Vanja Edwinson

&

Runsa Slott

Runsa 1881

Runsas huvudbyggnad uppfördes troligen runt 1670 efter direktiv av Ebba Brahe.

Runsa är en av den kungliga arkitekten Jean de la Vallée (1624-1696) vackraste skapelser, utförd efter fransk förebild som för tankarna till graciösa franska jaktstlott.

Tre fint proportionerade paviljonger med två lägre sammanhållande längor gör Runsa till en arkitektonisk pärla. Ett av de finaste svenska exemplen på barockepoken under 1600-talets andra hälft.

Mittpaviljongen är något högre än längorna och sidopaviljongerna. Den övre våningen utmärks av runda och ovala fönster, av samma typ som Jean de la Vallée så effektivt använde sig av i flyglarna vid Karlbergs slott.

Runsas olika delar är perfekt fördelade genom ett högre och ett lägre linjespel, avslutat av de karnissvängda taken med sina lanterner. I varje detalj har slottet perfekta proportioner.

Slottet är privatbostad för familjen von Ankarcrona och ej tillgängligt för besökare.

Källor och utdrag ur:

*Slott och herresäten i Uppland, Bengt G. Söderberg.
Stora boken om Mälardalens slott och
herremansgårdar, Jane Hellstedt.*

Några andra byggnader av Jean de la Vallée:

Wrangelska palatset
Katarina kyrka
Hedvig Eleonora kyrka
Karlbergs slott
Skokloster slott
Vennings slott
Fullerö slott, Västmanland
Stenhammars slott, Södermanland
Östermalma slott, Södermanland

Källa: Wikipedia

Roland Storm

Runsa slotts ägarhistoria

Runsa har anor långt ner i forntiden (ca 400-500 e Kr) där fornborgen och skeppsättningen är de tydligaste bevisen.

Namnet Runsa möter oss första gången i skrift 1313 då riddaren, frälsemannen och riksrådet, Sigmund Keldorsson, säljer "tre öresland i Runsa" till ärkebiskopen i Uppsala.

(En släkting till Sigmund Keldorson var Filip Finvidsson av Runby, känd som "Filip Röde" mellan 1276 och 1307. Detta är en intressant länk mellan vår tid och forntiden. Filip Finvidsson kan vara en släkting till den Finvid som nämns på ett runstensfragment U115, Hagvägen/Bills Backe i Runby).

Runsa var sedan i kyrkans ägo till 1527 då Gustav Vasa, enligt Västerås recess, indrog den till Kronan.

1580 donerade Johan III Runsa till sin svärson, friherren och riksrådet Pontus de la Gardie (1520-1585). De la Gardie gifte sig 14 januari 1580 med Johan III:s frillodotter Sofia Johansdotter Gyllenheim (1556-1583). Runsa blir frälsegård och bebyggs som ett säteri.

Pontus de la Gardie (1520-1585)

Pontus de la Gardie drunknar 1585 utanför Narva och sonen, Jacob de la Gardie (1583-1652) ärver som 2-åring egendomen.

Han lär i sin tur ha skänkt Runsa 1618 som morgongåva till sin hustru Ebba Brahe som sannolikt är den som uppför det nuvarande slottet under 1660-talet.

Ebba Brahe (1596-1674)

Den vackra Ebba Brahe, dotter till greve Magnus Brahe, hade som ung en kärlekshistoria med Gustav II Adolf som ville gifta sig med henne. Men kungens mor, änkedrottning Kristina, motsatte sig ivrigt Gustav Adolfs intresse för Ebba Brahe.

Därför giftes Ebba Brahe 1618 istället bort med hjältekonungens gode vän, Jacob de la Gardie. Det mer eller mindre påtvingade ältenskapet tycks ändå varit lyckligt då Ebba födde 14 barn.

Jacob de la Gardie (1583-1652)

Paret uppförde slottet Makalös i Stockholm och Jacobsdal (senare omdöpt till Ulriksdals slott) och ägde dessutom bla Läckö slott vid Vänerens strand. Jacob de la Gardie dog 1652 och Ebba skötte de många godsens som änka i 22 år.

Runsa går efter Ebbas död 1674 i arv till dottern Kristina Katarina de la Gardie (1632-1704) och hennes man greve Gustaf Otto Stenbock.

Slottet räddades undan reduktionen och byter sedan ägare några gånger fram till år 1744 då amiralen och landshövdingen Theodor von Ankarcrona köper Runsa.

1715 räddade Theodor kung Karl XII från att bli instängd i Stralsund 1715. Som tack för detta dåd gjordes han till kommandör i flottan och adlades till "Ankarcrona".

Då Theodor dog barnlös 1750 gjorde hans maka Katarina Beata von Schoting Runsa till fideikommiss för sin mans brorson, majoren Konrad von Ankarcrona vars ättlingar Runsa sedan dess tillhört i åtta generationer.

Theodor von Ankarcrona (1687-1750).

Namninsamling för folkomröstning om Väsby sjöstad

Hembygdsföreningens styrelse ställde sig på styrelsemötet 3 maj bakom initiativet/nätverket för namninsamling om Folkomröstning om Väsby Sjöstad.

Vi tycker det är viktigt att kommunens invånare får säga sin mening i denna viktiga fråga i en separat folkomröstning.

Namnlistor för underskrift finns på Hembygdsgården och kommer att finnas vid föreningens egna arrangemang fram till den 28 oktober.

Styrelsen uppmanar alla medlemmar att skriva under.

Läs mer på www.folkomrosta.nu. Där finns också tomma namnlistor för utskrift.

Har du frågor, kontakta Klas Lundkvist 590 936 81

Föreningens ställningstagande till själva planförslaget om Väsby Sjöstad finns publicerat i Hembygden nummer 3 - 2010 och på föreningens hemsida www.upplandsvasbyhembygdsforening.se/Kulturmiljo/oversiktsplaner.html

Klas Lundkvist

Runsa fornborg

Utgrävningar fortsätter av borgen på berget i Mälaren

På en plats strax norr om Upplands Väsby som kallas Runsa utforskar arkeologerna en mer än 1500 år gammal och märklig fornborg. Det är en av landets mest förnämliga fornlämningar från 500-talet.

Gamle kungen Gustav VI Adolf deltog som kronprins 1902 i en mindre utgrävning av fornborgen. Fynd som keramik, järnbroddar, vävtyngder, degelfragment och en ovanligt välbevarad och märklig speltärning visade tydliga spår efter människor på borgen.

Foto: Sara Kusmin SHMM

1992 genomfördes en ny arkeologisk undersökning av borgen. Avsaknad av finansiella medel i större utsträckning gjorde att undersökningen den gången begränsades ytmässigt och till ett fåtal platser.

2010 är så arkeologerna tillbaka för ett flerårigt utgrävningsprojekt. Denna gång med förhoppningen att lösa borgens hemligheter.

På toppen av en bergsplatå ligger mängder av sten i långa vallar. Runsaborgen ser ut som en forntida försvarsanläggning men den enorma mängden av djurben och resterna av hantverk förbyllar forskarna.

Under utgrävningar på Runsaberget kommer nu spåren fram av något som verkar vara en mäktig borg för samhällets elit, många hundra år före vikingatiden. Frågan är om det är en borg för krig eller om det är någonting annat.

Michael Olausson är en av våra främsta experter på fornborgar och leder utgrävningarna vid Runsa fornborg

– Vi träffar på fynden rätt snart efter att vi torvat bort matjorden. De föremål som dyker upp är oftast obetydliga, men kan avslöja mycket om vad som har hänt på platsen och när det hände, säger Michael Olausson

Ett fynd som visar sig vara rester av en kam av horn kan dateras till romersk järnålder/ folkvandringstid. Den romerska järnåldern inleds vid Kristi födelse och den därpå följande folkvandringstiden sträcker sig fram till cirka år 500 e. Kr.

På en upphöjd terrass på bergets högsta punkt ligger en jättelik husgrund som är 34 meter lång och nästan 10 meter bred.

Mikael Olausson:

– Fokus ligger på att undersöka stora delar av den här hallbyggnaden. Vi gräver oss ner under matjord och sedan vidare under ett raseringslager, som uppstod när byggnaden har övergivits. I detta fall ett brandlager, eftersom huset liksom den övriga borgen har brunnit.

Runsaborgen ligger strategiskt placerad på en udde i Mälaren som under folkvandringstid var en ö.

Vägen upp till borgen är ännu idag kantad av stora stenblock som röjts undan för att bereda väg för transporter av mat och förnödenheter.

Stenvallen runt borgen är i själva verket resterna av ett antal höga murar som har raserats i samband med att borgen bränts ner.

Muren var när den byggdes utformad som kanten på en plåt, men en hög stenmur utåt och en låg kant på insidan. Inuti muren fanns en sinnrik konstruktion av trästockar som armering.

När borgen sedan attackerades och brändes kom också virket i muren att antändas, armeringen förkolnade och muren föll ihop.

Michael Olausson:

– Helhetsintrycket är en våldsam destruktion av den här platsen, inte bara att man tänder eld i största allmänhet, utan man har försäkrat sig om att nu får det vara nog med den här platsen, ingen mera Runsaövding.

Det som arkeologerna kan visa i den här fasen av utgrävningen är hur borgmuren har tätt sig från början – ett majestätiskt byggnadsverk som har syns vida omkring, särskilt som området sannolikt varit fritt från skog.

Så kan en fornborg sett ut. Illustration Margaretha Hildebrandt Örebro läns museum

Mitt i borgen ligger ett vattenhål som finns kvar idag. På den högsta punkten står hallhuset. En buktig och välbyggd fastighet som sannolikt hade valmat tak.

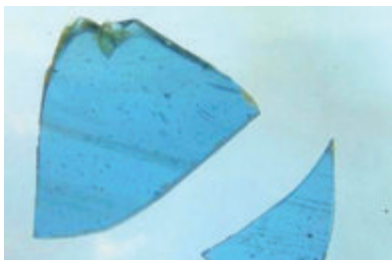

Nedanför borgen går en utlöpare av muren ner mot hamnområdet som säkerligen hade en kaj och bryggor för båtar och skepp och handel med varor.

När utgrävningen kommit igång på allvar så kommer också fynden, inte bara i det stora hallhuset, utan också i resterna av ett par mindre hus intill.

Fragment av gjutdeglar och vävtyngder och smidda verktyg som knivar vittnar om hantverkare som arbetat i borgen. Det är ett tecken på att man har att göra med en borg som hade råd med egna verkstäder.

En vikt, berättar om handel med varor. Andra fynd är en liten kedja av brons och delar av en 1500 år gammal pincett. Ett förgyllt beslag av brons som suttit i slutet av ett bälte, vittnar om Runsabornas exklusiva kläder och dyra varor.

Vittnar gör också bitar av blått och grönt glas från exklusiva romerska bägare som används vid fester i den stora hallen.

Ett annat fenomen som talar samma språk är djurben. Överallt, utom inne i hallhuset, kommer rester av magnifika festmåltider, 100-tals kilo av tamboskap, fågel och fisk.

Fest i hallen. Illustration L. Torstensson

Michael Olausson:

– Det är väldigt festfixerat, det hör till bilden av den sociala eliten under den här tiden att man ägnat sig åt fester, att man är givmild och generös. Det är märkligt ofta resterna av unga djur som avslöjar lyxmåltider hos Runsahövdingen, och som understyrker intrycket av rikedom och överflöd.

Vad som också talar för att Runsaborgen har en storslagen historia är att Mälardalens största skeppsättning ligger för ankar nedanför borgberget. Sannolikt rymmer gravarna de som en gång bodde i borgen ovanför.

Runsa skeppsättning är en av Sveriges största.

Arkeologerna tog också upp en serie provschakt runt om i borgen. Överallt på den 1,5 hektar stora borgen finns resterna av hus eller kultur-lager avsatta av många hundra människor.

Michael Olausson:

– Det vi kan se med hjälp av de här prov-groparna, är att man utnyttjat hela området på borgen för olika aktiviteter och verksamheter. Borgen framstår mer som en terrassanläggning än en försvarskonstruktion, som en plåtå med det stora hallhuset i mitten.

Bilden av Runsa börjar klarna, även om man idag inte exakt kan säga hur bebyggelsen sett ut så vet man att det varit mycket tätt mellan hus och verkstadsplatser.

Här fanns säkert bostäder för eliten som möjligen bara bebodde borgen under perioder och kanske också bostäder för alla de som skötte gården och arrangerade fester i den stora hallen.

Man kan konstatera att hela Runsas arkitektur och användning som festplats för en härskare är närmast identisk med samtida borgar i södra och mellersta Europa. Att Runsa påminner så starkt om de central europeiska borgarna är dock ett mysterium.

Michael Olausson

– Det finns ingenting i det arkeologiska fyndmaterialet från Runsa som tyder på att romerska eller germanska trupper skulle ha varit här.

Även om Runsa är den största befolkade fornborgen som finns i Sverige, så finns det ett antal liknande anläggningar på andra platser i Mälardalen, Östergötland och på Öland.

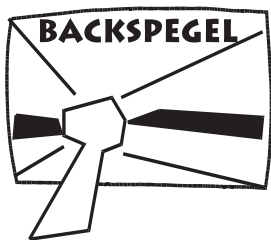
Michael Olausson:

– Att de finns just i Mälardalen och Öland tyder på att mälardalsborna och ölänningarna har varit nere i Europa och kanske tagit värning i den romerska armén och sedan tagit med sig idéerna om den här speciella livsstilen upp hit.

– Vi hoppas kunna få svaren på många av våra frågor under kommande års utgrävningar av den spännande Runsaborgen!

<http://www.archaeologica.se/>

Redigering Roland Storm. Texter från SVT/Michael Agaton Bilder: Archaeologica, Roland Storm, Johannes Wikman

Föredrag om Runsa

Michael Olausson, chefsarkeolog på Länsstyrelsen, berättade om utgrävningarna på Runsa Fornborg och gav en historisk återblick. Detta skedde på Hembygdsgården den 17 april och väldigt många väsbybor samlades i Ladugården för att lyssna till historien och vilka fynd som gjorts vid fornborgen.

Utgrävningarna visar att redan på 400-500-talet beboddes denna borg, dvs ca 500 år före Vikingatiden! Arbetet började 2010 och kommer att fortsätta våren 2011. Många fynd har redan gjorts och många människor har varit där och följt det intressanta arbetet.

Man hittade glas som kan härledas till nuvarande Balkan, inte ens med svenskt ursprung alltså. Utgrävningarna har gjorts ett antal lager ner, men inte ner i botten. Detta ska sparas till kommande generationer! Ett omtvistat föremål som hittades vara en läsregel, man trodde först att det var något slags syredskap. Kammar och smycken och andra verktyg har också kunnat identifieras.

Utgrävningarna fortsätter under maj månad och vi ser med spänning fram emot de vingslag historien kommer att ge oss!

Fortsättning följer.....

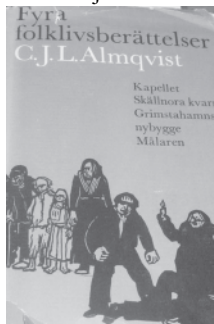
Susanne Bergman

Michael Olausson med talrik publik

Almqvistkväll i ladugården

Att lyssna på någon som läser högt är väl inte så vanligt längre. Hembygdsföreningen hade i alla fall bestämt sig för att som en del i Almqvistprogrammet ha en högläsningkväll i ladugården den 4 maj.

Hembygdsföreningens ordförande, Kjerstin Björkman, hälsade välkommen, berättade litet om Carl Jonas Love Almqvist och hans författarskap och uppmunttrade publiken att delta i kommande Almqvistprogram, en vandring till Grimstahamns nybygge.

Därefter fick Vanja Edwinsson ordet. Hon beskrev i korta ordalag den busstur, som senare anordnas i det Almqvistska landskapet och manade de närvarande att ansluta sig till det lokala nätverk som inom ramen för Almqvistsällskapet har bildats i Upplands Väsby.

Efter detta var det dags för Gun Bjurberg att börja högläsningen. Gun hade lämpligt nog valt att läsa ett par kapitler ur "Fyra folklivsberättelser," där "Grimstahamns nybygge" ingår. Hon läste om hur Johan från Snickartorp och Katrina från Stenhugget kommer överens om att gifta sig och hur de i ungdomligt mod flyttar in på det förfallna torpet Grimstahamn.

De som kommit för att lyssna hade gärna hört ett stycke till och ångrade inte att de gått ut i den kyliga värvällen. Kaffebordet väntade dock och fick avrunda det hela.

Inga Lisa Gustafsson

Vandring i Carl Jonas JLowe Almqvists litterära fotspår.

Den dittills varmaste dagen i våras gjordes en vandring till Grimstahamn för att se vilka rester som fanns att se av torpet med omgivning.

Vandringsvy. Foto: Leif Welander

Vi började vandringen vid Sätta gård och genade genom den vackra tallskogen.

Solglittret från Mälaren bländade oss när vi närmade oss Grimstahamn.

Väl där var det dags för kaffepaus och vi läste ett stycke ur Almqvists berättelse om de två ungdomarna som bosatte sig på torpet under första delen av 1800-talet. Vi hade en överraskning med oss; Karin Rosberg sjöng så vackert flera av Almqvists songs för oss.

Efter att ha utforskat källan med kristallklart vatten och också smakat därpå vandrade vi i sakta mak åter till utgångsplatsen livligt diskuterande Almqvists realistiska skildringar av livet på ett fallfärdigt torp för tvåhundra år sedan.

Kjerstin Björkman

Miljödagarna 2011

Hembygdsföreningen deltog även i år i de av Upplands Väsby kommun anordnade miljödagarna 14-15 maj, ett projekt i samarbete med de lokala föreningarna.

För att förbättra den egna miljön i och runt hembygdsgården städade man i husen och på gården runt omkring den 14 maj.

En kontrollstation för cyklisterna i miljötrampet var också förlagd till hembygdsgården och de

Affischutställning i Magasinet

cyklande kunde få släcka törsten med något att dricka i förbifarten.

I det nyrenoverade Magasinet fanns en utställning av affischer för hembygdsföreningens program som undertecknad framställt under de senaste tio åren. Ett urval förstås, inte alla. Att recensera sig själv går inte, så jag hoppas att alla tagit del av utställningen under sommaren och bildat sig en egen uppfattning. Affischutställningen visade de många olika aktiviteter hembygdsföreningen ordnat under årens lopp.

Inga Lisa Gustafsson och Kjerstin Björkman på magasintrappan

Solen sken över städpatruller, cyklisterna och vernissagebesökare – för egen del kände jag mig glad och hedrad över att fått vara den första utställaren i det nyrestaurerade Magasinet.

Inga Lisa Gustafsson

Från cykelturen 15 maj. Foto: Vanja Edwinson

Cykeltur 15 maj

Söndag 15 maj arrangerade Hembygdsgörelingen och Cykelfrämjandets Norrortskrets en cykeltur längs Gamla Uppsalavägen eller som den också benämns: Stockholmsvägen genom Upplands Väsby till Rotebro.

Turledarna, Vanja Edwinson från Cykelfrämjandet och Klas Lundkvist från Hembygdsgörelingen var länge tveksamma om turen skulle kunna genomföras: hela förmiddagen ösregnade det, men klockan 11 prick så blev det uppehåll och tre tappra deltagare slöt upp vid startplatsen Gamla Apoteket.

Temat var vägens historia. Stråket mellan Stockholm och Uppsala är ett av de viktigaste kommunikationsstråken i landet med en tusenårig

Klas Lundkvist berättar om vägvisarstenen vid Lindhem. Foto: Vanja Edwinson

kontinuitet både till sjöss och på land. Här ligger färdvägarna över vattnet, landsvägar i flera generationer parallellt - från den gamla åsvägen till dagens E 4.

Bland annat tittade vi på de tre typerna av milstolpar som finns längs denna del av vägen: halvmil-, kvartsmil- och helmilstolparna. Den fina vägvisarstenen mitt emot Gamla Apoteket har säkert de flesta sett. Vid Lindhem finns det en mer okänd och svårupptäckt vägvisarsten, den står både dåligt och är i stort behov av vård.

Uppe på åsvägen mellan Johanneslund och Bredden finns en grännssten mellan Sollentuna och Vallentuna härader. Förhoppningsvis får Hembygdsgörelingen med hjälp av Länsmuseet nu in denna i fornlämningsregistret.

Turen avslutades vid stenbron över Edsån i Rotebro där det gamla gästgiveriet låg, vilket tragiskt brann ner i början av 1970-talet. Precis då vi avslutade turen började det regna igen.

Klas Lundkvist

Besök av Bromma SPF

Den 18 maj besöktes hembygdsgården av nitton glada vandrare från Bromma SPF under ledning av Gun Nygårds. Att de valt Upplands Väsby och

Pensionärer på vandring

hembygdsgården som utflyktsmål berodde på att Gun Nygårds tidigare varit runbybo. Vandrarna hade gjort en runda till barockparken, besett vikingaskeppet Åfare och Ladbrostenen och kunde sedan avnjuta sin medhavda matsäck på tunet. Innan hemfärden hann de gå runt i husen och även se utställningen i Magasinet.

Inga Lisa Gustafsson

Vandring på Kairohöjden

19 maj genomfördes en vandring på Kairohöjden och i Runbyskogen i regi av bland annat Naturskyddsföreningen och Hembygdsföreningen. Vandringen gick genom det område som planeras

Naturskyddsföreningens Niklas Johansson pratar om naturvärdena på Kairohöjden.

att bebyggas med upp till 3000 lägenheter under namnet Väsby Sjöstad. Naturskyddsföreningens Niklas Johansson ledde vandringen. Niklas är en av de verkligen kunniga personerna på natur och naturvårdsfrågor. Temat var: Vilken natur försvinner, vilka fåglar tystnar och vilka värden går förlorade? Cirka 20 personer slöt upp i den mycket vackra vårvällen. Dagens Nyheters journalist Mia Tottmar och fotograf Erich Stering

Tommy Björkman och Kurt Norlin målar visthusboden

var med vandringen och reportaget publicerades i DN 1 juni 2011 under rubriken ”Planer på sjöstad upprör”.

Text & Foto: Klas Lundkvist

Uppsnygningarna fortsätter

Under sommaren har arbetet med att snygga upp Runby Nedras byggnader fortsatt. De till synes outröttliga eldsjälarna Tommy Björkman, Björn Petersson och Kurt Norlin har lagt nya lager Falu rödfärg på visthusboden, dasset och vagnslidret samt bättrat fönsterkarmar och dörrar med vit och svart färg.

Inga Lisa Gustafsson

Bussrundtur i Carl Jonas Love Almqvists hembygd

I slutet av maj var det åter dags för en guidad bussrundtur i Carl Jonas Love Almqvists hembygd. För fjärde året i rad kunde arrangörerna ABF Seniorakademien, Upplands Väsby hembygdsförening och Bibliotekets vänner glädjas åt det stora intresset som ledde till att vi återigen fick en fullsatt buss. Under fyra timmar besökte

Vid Eds kyrka. Foto: Vanja Edwinson

vi under Olof Holms vägledning olika intressanta Almqvistmiljöer. Efter starten vid Upplands Väsby station gick färden till Antuna, Love Almqvists bostad under många år. Nästa uppehåll var Eds kyrka och kyrkogård med Almqvists styvmors grav. Där sjöng Karin Rosberg en av Almqvists songes, Häxan i Konung Karls tid. Färden gick vidare till Runsa och Olof Holm från Almqvistsällskapet berättade om Almqvists liv och författarskap. Olof läste högt ur flera av

Almqvists verk bl a den svenska fattigdomens betydelse som på ett mycket iakttagande sätt beskriver naturen och landskapet just i Antunas och Runsas omgivningar. Även Grimstahamns nybygge och Hermitaget som tilldrar sig i samma trakter fick deltagarna bekanta sig med.

Sedan lämnade bussen Upplands Väsby för nästa stopp som var Steninge slott. Picnic med medhavd matsäck avnjöts på slottstrappan med utsikt över Mälaren. Karin Rosberg sjöng ännu en songe och Olof berättade om slottets historia. Bussturen avslutades med avstickare till Skånelaholms slott. Under hemfärden berättade Olof om ett av Almqvists mer märkliga verk, den fornnordiska sagan Sviavigamal. I den berättelsen fabulerar Almqvist hejdlöst om massor av geografiska namn i trakterna kring Upplands Väsby, Sigtuna och Vallentuna. Bl a skriver han om smeden i Picchus som enligt Almqvist har tillverkat guden Tors hammare.

Avslutningsvis berättade Olof om Almqvists flykt till USA och hans mycket märkliga livsöde, som innebar att han fick sluta sina dagar i Bremen och aldrig mer fick återse sitt fädernesland.

Vanja Edwinson

Växtmarknad/Caféöppning

Sommarcaféet öppnade på växtmarknadsdagen den 29 maj och den första timmen hängde regnet i luften. Turligt nog klarnade det upp och plantköpare och kaffegäster strömmade till. Som vanligt fanns det en hel del för besökarna att välja på både för balkong och trädgård: akvileja, dill- och svavelpion, vit bolltistel, guldtörel, humleplantor, iris, vild ungersk blåsippa, hosta av olika sorter,

Kurt Frihammar säljer sommarpelagoner

Benny Johans kapell
chilipeppar, paprika, tomater och en mängd fina pelargoner i olika färger och former.

Klockan ett antrade Benny Johans kapell scenen och lät muntra melodier ljuda över tunet. Det blev låtar från Jämtland och Roslagen och lite varstans, interfolierat med anekdoter och kringsnack runt låtskrivare och musikanter.

Sommarutställningen av föremål av bleckplåt invigdes och beskådades och många passade på att köpa någon sak eller bok i mjölkammaren.

Inga Lisa Gustafsson

Utgrävningarna Runsa borg

Under maj och juni fortsatte de under 2010 inledda arkeologiska utgrävningarna på Runsa-borgen. I Hembygden 2-2011 berättar arkeolog Michael Olausson, som är ansvarig för underök-

Arkeolog Maritha Holmström.

Runsa fornborg Sandra Alexandersson

ningarna på Runsa om resultaten av grävningarna 2010.

Mer utförliga beskrivningar av hittills gjorda resultat finns i den i våras utgivna antologin "RUNNHUSA - bosättningen på berget med de många husen", redaktör Michael Olausson, som är den första volymen i serien "Skrifter från projektet Runsa borg, Eds socken, Uppland". Boken sätter också in Runsa i ett större sammanhang. Tanken är att publicera en bok i denna serie varje år som

Arkeologer i arbete på Runsa fornborg

projektet fortgår. Det har även gjort ett inslag för TV som visats i "Vetenskapens värld".

I slutet av maj och början av juni genomförde Hembygdsföreningen i samarbete Michael Olausson en serie visningar av årets utgrävningar. Hembygdsföreningens guider, Kjerstin Björkman, Klas Lundkvist, Kurt Norlin och Leif Welander, tog emot grupperna vid Runsa-parkeringen och ledde vandringarna till skeppssättningen där visningarna togs över arkeologerna Maritha Holmström och Sandra Alexandersson. Totalt slöt drygt ett 70-tal personer upp.

Hembygdsföreningen ser fram mot ett fortsatt samarbete kring utgrävningarna även kommande år. Hembygden återkommer med information om resultatet av årets grävningar.

En första dokumentation av årets grävningar

finns på:

<http://www.archaeologica.se/> se under pågående projekt eller direktlänken

<http://iloapp.archaeologica.se/blog/aktuellt?Home>

Boken "RUNNHUSA - bosättningen på berget med de många husen" kan beställas från info@archaeologica.se eller genom Upplands Väsby kommun. Boken kostar 240 kr exklusive frakt.

Text & Foto: Klas Lundkvist

Friluftsgudstjänst

Ett sedvanligt ganska stort antal medlemmar från de olika församlingarna i Upplands Väsby samlades till ekumenisk friluftsgudstjänst vid hembygdsgården den 19 juni. Psalm 751:s text "O, vad världen nu är skön" kanske inte stämde riktigt överens med verkligheten, ty regnet föll stritt och gudstjänsten fick hållas i ladugården i stället för ute på tunet.

Predikan hölls över Heliga Trefaldighets dag och prästerna från de olika församlingarna samverkade vid gudstjänsten. Många av de närvarande stannade för att dricka "kyrkkaffe" innan det var

Prästerskap i samverkan. Foto: Kjell Ehrnholm

dags att spanna upp paraplyerna för hemfärden.

Inga Lisa Gustafsson

Zamores släktförening gästar hembygdsgården

Pukslagaren Antoine Zamore bodde i den röda

Vilopaus innanför grinden

Zamoreättlingen Eric, ganska lik sin anfader

På tunet

Släktföreningen framför Zamores stuga

mangårdsbyggnaden på Runby Nedra i nästan trettio år (1786-1814). Han var gift två gånger och hade sexton barn.

Zamores släktförening bildades 1931 och har firat sitt 60-, 70- och nu i år sitt 80-årsjubileum med besök på hembygdsgården. Initiativet till årets besök den 22 maj hade kommit från USA, och ett drygt 20-tal ättlingar till pukslagaren Zamore visades runt bland hus och bodar av hembygdsgårdens ordförande, Kjerstin Björkman, som berättade gårdens historia. Sällskapet tog också en promenad till Zamores kulle, dit pukslagaren enligt sägnen brukade dra sig tillbaka när hemlängtan blev svår.

Avslutningsvis intogs kaffe med dopp på tunet i vackert försommarväder innan släktföreningen fortsatte till Stockholm, där de skulle fortsätta vandra i anfadern Zamores fotspår.

Inga Lisa Gustafsson

Nationaldagsfirande 2011

Nationaldagsfirandet vid hembygdsgården har blivit tradition och flera väsbybor än någonsin slöt upp i år för att ge uttryck åt känslan för land och hembygd. Världen är mycket större än Sverige, men för oss börjar världen just här.

Solsken och vackert väder är också tradition denna dag och programmet genomfördes i varmt

Väsby Dansklubb i action

försommarväder. Fjolårets nya svenska medborgare tågade in, anförda av Drumming Deamons, som så småningom också gav en liten uppvisning i trummandets konst. Hembygdsgårdens ordförande, Kjerstin Björkman, välkomsttalade, Väsby dansklubb buggade, de nya svenska medborgarna

Publikbild

Marit Andersson flankerad av Jan Holmberg och Lars Wahlström

AnongThongsonti med minnesbevis

Årets väsbybo med blommor och diplom

Väsby Folkdansgilles barngrupp

fick sina minnesbevis och applåder. Musikklassen och Väsbykören sjöng, Väsby folkdansgilles barngrupp dansade, trollkarlen Gustav Kullander uppträdde och Marit Andersson, som utsetts till årets Väsbybo, hyllades med presenter och blommor.

Marit Andersson har valts till årets Väsbybo med följande motivering: ”Marit Andersson har under lång tid idogt bidragit med sin tid, sitt engagemang och sin talang i olika sammanhang i Upplands Väsby till stor glädje och nytta för andra. Hon har med teaterensemblen Gycklarna tillfört särskilt mycket inom kulturområdet i Väsby och även i föreningslivet. Marit är en eldsjäl som tillsammans med andra får kulturen att blomstra i Väsby!”

Hembygdsföreningen gratulerar sin medlem Marit Andersson till utmärkelsen!

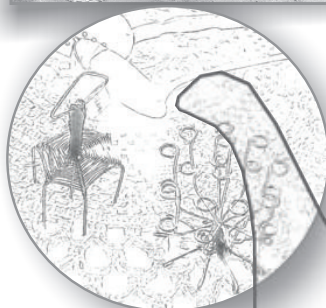
Picchus spelmän spelade så några låtar och nationaldagsfirandet avslutades med ”Den blomstertid nu kommer.”

Välkomsttal

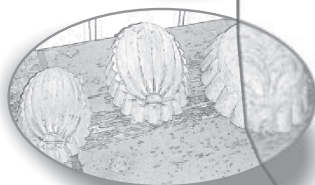
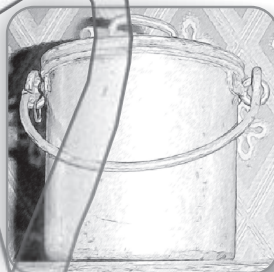
Inga Lisa Gustafsson

Sommarutställning

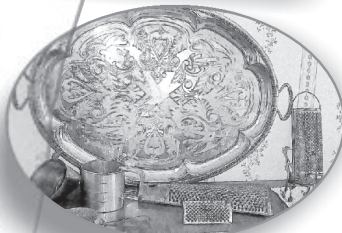

Sommarens utställning i mangårdsbyggnaden har visat bruksföremål av bleckplåt, föremål många av oss minns från barndomshemmet eller från besök hos mor- och farföräldrar.

Bleckplåt är en tunn förtennad järnplåt, vanligen i tjocklek 0,3-0,8 mm. Materialet var billigt att tillverka, lättarbetat, starkt och relativt rosttåligt och användes till bruksföremål runt sekelskiftet 1800-1900 och fram till 1940-talet.

Bleckplåten utvecklades redan på 1700-talet i Finland och spreds sedan över hela Europa. I Sverige har vi haft tallrikar och muggar av bleckplåt, liksom alla slags husgeråd och leksaker.

Senare har bleckplåten ersatts av emalj och plast, men har nu kommit på modet igen. De flesta av utställningsföremålen har lånats ur vår medlem Birgitta Baumanns samlingar.

Inga Lisa Gustafsson

Danvikens hemman inom Upplands Väsby kommun

Danviks hospital i Stockholm ägde i mälardelens många hemman, som genom gåvor eller byten kommit i deras ägo. Traditionen är flerhundraårig. Redan på 1200-talet skänktes de första hemmanen till fattiga och sjuka vid kloster och sjukvårdsinrättningar. Helgeandshuset är väl det mest kända vid sidan av Klara kloster.

Alla dessa hjälpinrättningar slogs senare samman och det blev Danviks hospital.

En författare och forskare Axel Klockhoff gav 1935 ut en avhandling om Danviks hospital och dess rättsliga ställning.

Om Antuna berättas att det 1538 var på nio öresland och hörde under Klara kloster. Det var förvärvat genom gåva till klostret vid en inskrivning där den 21/3 1392. Röntan gick senare till Danviks hospital

St. Klara landbo 1538 Lasse Olsson i Antuna nioöresland räntar en halv läst korn 10 öre penningar, ett får, 2 höns, 10 ägg, föda för fyra biskopshästar och två kungliga.

Angående Bisslinge skriver Klockhoff ur riksregistraturet år 1687 vilket jag i korthet refererar: Det ifrågasattes huruvida Danviksbönderna skulle få behålla säd till utsäde i de fall då inte skörden uppgick till vad i arrendekontraktet bestämdes. Bisslinge i Eds socken, Uppland, hade blivit besvärad för utlagor för ett helt hemman, fastän de fattiga skulle njuta röntan av ett halvt. Ärendet behandlades av Kammar Collegie och Landshövdingen.

1538 brukade Mats i Bisslinge ett halvt markland jord. Röntan eller arrendet var ungefär lika med Antuna. 1549 hette bonden Mikael i Bisslinge.

Hammarbo socken, Björn i Diuvinge två örtugland Helgeandshuset Simon i Närlinge (Närle) sju öresland Helgeandshuset 1538. Tio örtugland av hemmanet jämte två örtugland Dyfvinge förvärvades genom byte den 8/10 1470. Utjorden inlades under hemmanet, som i 1572 års jordebok

benämndes Nälenn, därefter Näle.

Dyfvinge utjord upptages i 1549 års hospitalbok. Den brukas sedan gammalt under frälsehemmanet Dyfvinge mot viss ränta.

Om Sätra i Eds socken i Sollentuna härad säges i 1569 års landboräkenskapsböcker, att herr Pontus de la Gardie anammat från de fattiga ett hemman, som ligger i Eds socken benämnt Sätra och som lyder halvparten kronan till och halvparten de fattiga. Hospitalsröntan var fyra öre penningar och en och en halv pund malt. Tillhörde antagligen Helgeandshuset. År 1549 räntade Anders i Sätra två öresland.

Först 1627 blev det vederlaget för hemmanet reglerat så de fattiga fick sitt.

Egon Lindholm

Ur "Nytt från hembygdsföreningen" 1976

Almqvistaren

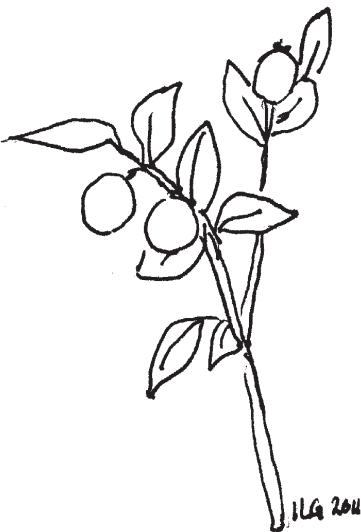
Rätt mycken skada sker av eld och vatten
vilkendera mest, det vete katten.

Blommor, bin och bär

Under ett par år har vi i Hembygden kunna följa Eeva Kaplas bemödanden med att leta blommor och växter på öde tomter och rapportera fynden till centrum för biologisk mångfald i Uppsala, Umeå och Alnarp. I fjol var det tio år sedan riksdagen beslöt att genomföra POM – programmet för odlad mångfald. Syftet är att samla in genetiskt värdefulla äldre sorter av bär, fruktträd, träd och buskar, prydnadsväxter, grönsaker och krukväxter för att vi ska kunna ha kvar de som lämpar sig för vårt klimat. Kalla vintrar gör annars att många växter blir kortlivade i trädgårdarna, främst sådana som enbart är framtagna i kommersiellt syfte.

En annan sak som är viktig för att vi ska kunna behålla frukt, bär, blommor och grönsaker är pollineringen. När mängden av humlor och bin blir allt färre, hotas pollineringen. Att antalet bin och humlor minskar beror dels på sjukdomar, främst hos odlade bin, dels på ett ändrat sätt att driva jordbruk. Intensiv odling, där klassiskt ängsbruk inte hör hemma och med färre växtarter, innebär att villkoren försämras för insekterna. Bekämpningsmedel, sjukdomar och inavel bidrar också till utarmningen. Än finns det dock växter och bär att tillgå. Allemansrätten ger oss möjlighet att fritt plocka bär och svamp i skog och mark. En femtedel av Sveriges yta lär täckas av blåbärsris, men ingen vill plocka, så i stället importerar vi blåbär från bl.a. Polen. Plockar vi, så

syns det genast på fingrarna att vi gjort det. Skvallerbär kallade man blåbär förr i tiden.

Tidigare var bär livsnödvändiga, inte en lyxvara som nu. Människan har säkert ätit vilda bär så länge hon och bären funnits. Körsbär fanns i Sverige redan på vikingatiden, vinbär och krusbär kom på 1500-talet. På 1800-talet var torpare inte bara skyldiga att göra dagsverken utan skulle också leverera skattebär. Det gällde enbär i stora mängder, blåbär och lingon.

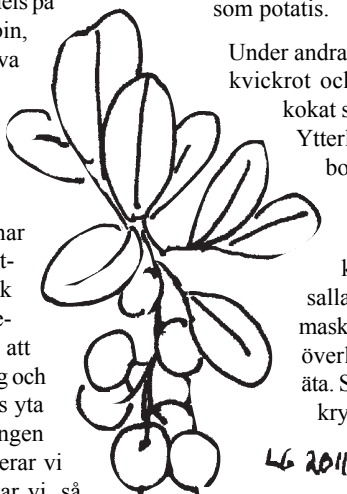
Under 1930-talets depression och även under andra världskriget kom de vilda bären till heders igen. När de svåra åren var över, slutade man nästan att plocka bär. Lingon och blåbär påminde om krig och kristider och det ville man helst komma ifrån.

Om man inte vill gå ut i skogen och plocka bär kan man se sig om i trädgården efter andra matnyttiga saker. Blad av kärleksört t.ex. har i kristider använts som grönsak. De äts färska eller kokta. Rötterna kan också kokas och användas ungefär som potatis.

Under andra världskriget lär man ha dragit upp kvickrot och malt mjöl av rotstockarna eller kokat sönder dem till sirap och saftsoppa. Ytterligare ett tips från gamla tider: kardborrens rot kan ätas färsk eller kokas som en rotfrukt i skivor.

Ja, ni vet säkert själva vad man kan ta till vara. Material till teer och sallader finns överallt. Svinmållor och maskrosor är väl ingenting för POM men överlever den kallaste vinter och går att äta. Skogspartier och s.k. rekreationsytor krymper. Passa på att plocka några bär medan de finns.

Inga Lisa Gustafsson

Minns du VÄSBY?

Här sitter Karl August Karlsson (1839-1910) och hans hustru Kristina Sofia, f. Lundqvist (1841-1918) utanför sin stuga. I bakgrunden ser man ”sanatoriet” vid gamla lasarettet. Observera att fru Karlsson sitter på en plank och katten har fått en egen stol.

Karl August Karlsson var anställd som kusk, vaktmästare och allt-i-allo vid Löwenströmska lasarettet. I arbetsuppgifterna ingick att skjutsa lasarettsläkaren i plandroska vid sjukbesök i trakten samt att sköta lasarettets vattenförsörjning via ett pumphus med vattenvandring. ”Vandringen” stod Karlsson och hästen Bläsen för och vattnet pumpades upp till en cistern på lasarettsvinden.

1895 var Karlssons årslön 510:- och vissa år kunde han också få ”julpeng”. Julpengen belöpte sig till 40:-.

Sofia Karlsson arbetade som tvätterska. Dagpenningen varierade mellan 1:- och 1:50 1895

Vilket år fotot är taget vet vi inte, men fotografens namn står i nedre högra hörnet. Det är den i Väsby välkända Hedvig Lundqvist.

Inga Lisa Gustafsson

Fotot är utlånad av Berit Öst

Det är skogens år i år

”Intet är nytt under solen”, det talesättet föll mig i tankarna när jag läste följande dikt av Magnus Elmblad i Läsebok för folkskolan, tryckt år 1927:

Akta skogen

Akta skogen! Krafter strömma milt utur hans
gröna gömma.
Han är vänfast, trygg och trogen.
Akta skogen!

Regn och dagg ur molnens höjder
lockar han, och friska fröjder gro,
där han står stark och mogen.
Akta skogen!

Han är bondens livvakt. Bälten
spänner han till skydd kring fälten.
Lossas de, blir tomt på logen.
Akta skogen!

Åkerns fina bredd han vårdar,
han ger skydd åt fält och gårdar.
Spara yxan, bruka plogen!
Akta skogen!

Fryser du, han ger dig värma,
bränner sol'n, vill han dig skärma,
städs all svalka redobogen.
Akta skogen!

Akta skogen! Välljud strömma,
ljuvt utur hans gröna gömma.
Han är vänfast, trygg och trogen.
Akta skogen!

Enligt nordisk familjeboks andra upplaga, tryckt år 1907, föddes Magnus Elmblad år 1848 i Kärda socken i Småland. Han var skald och journalist och utvandrade till Amerika. Där blev han en av den svensk-amerikanska litteraturens främsta krafter. Elmblad återvände till Sverige 1884. Han avled år 1888.

Inga Engdahl

Bävren kvar i ån

Det finns en bäver i Väsbyån, möjligen flera. Spåren efter den märktes först vårvintern 2008, då ett flertal aspar på en lång sträcka längs ån fällts på ett karaktäristiskt sätt.

Få väsbybor har sett bävern, vilket beror på att den dels är skygg och dels huvudsakligen är aktiv nattetid. Spåren efter bävern är desto mer iögonfallande. Den faller träd till mat och byggnadsmaterial. Bäst tycker den om asp, vilket man också kan se längs åkanten, där det snart inte finns några aspar kvar. Så värst mycket byggmaterial kan den säkert inte fått ihop eftersom kommunen har sett till att snabbt forsla bort de avgnagda träden och kvistarna. Såvitt man kan förstå har den - eller de - inte lyckats bygga någon bäverdamm i ån ännu. Eftersom bävern är kvar, har den kanske inte gett upp hoppet om att kunna göra det.

Bävren har sin boning i strandkanten, där man kan se åtminstone två ut- eller ingångar. Flera syns inte, men kan finnas och bävern kan ha grävt ut flera gånger och kammare under jord.

I uppslagsböcker kan man läsa att bävern tillhör ordningen gnagare. Det latinska namnet är *Castor*. Man har jagat den för pälsverkets skull men också för att få bävergäll, som används vid parfymtillverkning än idag och som också tidigare användes inom medicinen, där det ansågs ha undergörande egenskaper. Bävern jagades så intensivt att den i Sverige var så gott som utrotad och fick återinplanteras på 1920-talet. Numera finns det återigen gott om bäver. Att den tidigare varit vitt spridd i Sverige framgår av alla ortsnamn m.m. som anspelar på bäver, som förr kallades ”bjur” eller ”bur”. Här i Väsby finns Bjursvägen – om detta har något med själva djuret bäver att göra eller om vägen fått namn efter en person vet jag inte. Men det vet säkert läsekreten.

Inga Lisa Gustafsson

Olofsgården

OLOFSGÅRDEN har fått sitt namn efter trädgårdsmästaren Olof Carlsson, som ägde fastigheten Övra Runby nr 2:79. Hans far hade köpt fastigheten 1922 och där uppfört en trädgårdsmästarbostad och några växthus. Sonen Olof övertog fastigheten 1954.

Olof Carlsson blev känd som en duktig och driftig trädgårdsmästare, som lärt sig yrket av sina föräldrar. Olof hade många förtroendeuppdrag och var bland annat kyrkvård i Eds församling under 30 år, 1957-1987.

Bostadsrättsföreningen OLOFSGÅRDEN kom till på initiativ av Svenska Metallverken, som på den tiden drev en omfattande verksamhet i kommunen. Företaget expanderade och behövde bostäder för sina anställda. Metallverken hade tidigare engagerat sig i att bygga bostäder i kommunen, bland annat byggde de stjärnhusen vid Hagvägen.

Metallverken fick reda på att Olof Carlsson var villig att sälja sin fastighet, som enligt stadsplanebestämmelserna fick bebyggas med ett 3-vånings flerbostadshus.

Metallverken intresserade Byggnads AB Konstruktör i Gävle för byggnadsprojektet. Den 20/2 1958 undertecknades kontraktet, där Konstruktör gick in som tillfällig ägare under byggnadstiden innan bostadsrättsföreningen kunde ta över.

Hans Åsberg, som var chef för Metallverkens fastighetsavdelning, var den som i första hand skötte föreningens angelägenheter. Kommunen utsåg i oktober 1959 ing. Allan Eklund som sin representant i styrelsen för bostadsrättsföreningen OLOFSGÅRDEN.

Arkitekt Nils Rasing, Byggnadsnämndens konsult, fick uppdraget att upprätta erforderliga ritningar och handlingar, medan Konstruktör upprättade konstruktionsritningar och arbetsbeskrivningar. OLOFSGÅRDEN kom att inrymma 104 lägenheter, ett kontor och 19 garage.

Schaktningen för byggnaden påbörjades i januari 1960 och i februari 1961 överlämnades huset till bostadsrättsföreningen.

Huvuddelen av lägenheterna köptes av Metallverkens anställda och företaget lånade ut pengar till insatsen. Sex lägenheter köptes av kommunen och disponerades av socialnämnden. Produktionskostnaden slutade på 4.490.000:- kronor.

Till slut en liten solskenshistoria:

Vid ett tillfälle körde Olof Carlsson förbi huset med ett barnbarn i bilen. Han sade till barnbarnet: Där ligger Olofsgården, kan Du gissa vem som gett namn åt den? Svaret kom direkt: Olof Palme, så klart!

Allan Eklund, 1996

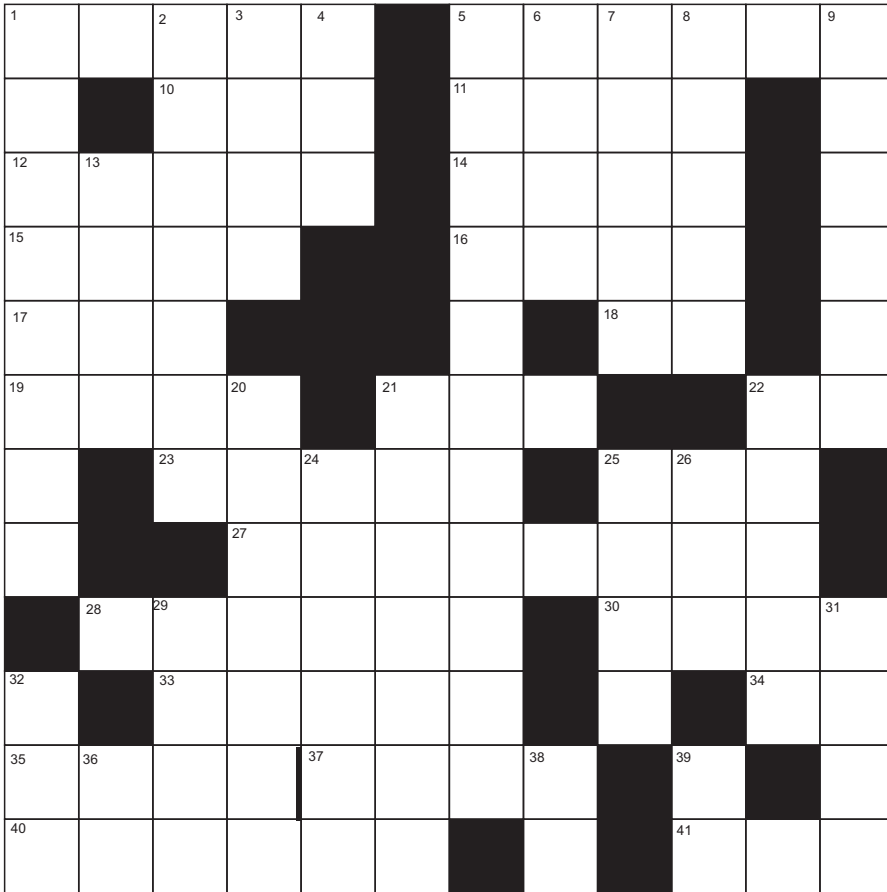

Olofsgården 2011

Grattis!

I efterskott gratulerar vi vår styrelseledamot Roland Storm, som är en av årets kulturstipendiater. Roland har fått ett projektstipendium på 10.000 kr för att arbeta fram en fotobok, "Väsby förr och nu."

Korsord 3-2011

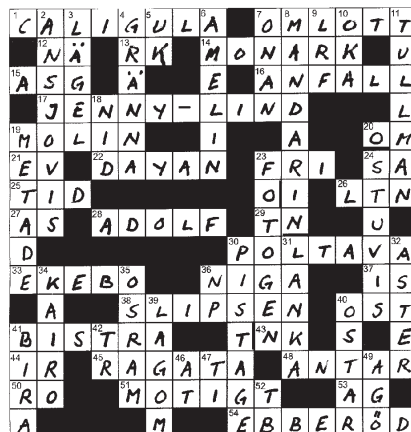

Konstruktör: Lennart Hedlund.
 Lösningen insändes senast den 10 oktober till: Hembygden, Box 40,

194 21 Upplands Väsby.
 Märk kuvertet "KORSORD"

Vinnare: Korsord 2-2011

Maj och Rune Milde
 Nils Persson
 Monika Svahn-Jualo

Lösning till korsord 2-2011

Lodrätt

1. Är riksdagen
2. Anmoda
3. Karpfisk
4. Hemlighus
5. Väsbyområde
6. Frånsett
7. Drevs av Gustaf Lindblom
8. Amerikansk trombonist och orkesterledare (förnamn)
9. Där finns Gunnes gård
13. Är en strandväxt
20. Livets vatten
21. Tryckfel
22. Ytterligare ett väsbyområde
24. Säger lumparkompisar att det luktar?
25. Sådant finns överallt?
26. Fragment
29. Period för c:a 280 miljoner år sedan
31. Stämning
32. För gammal sådan tas betalt?
36. Hansson, gammal statsminister
38. Skydd
39. Amerikansk delstat

Vågrätt

1. David Jason, känd under namnet . . . ?
5. Arne Jansson, landslagsman i kanot och KK Glidare, känd under namnet . . . ?
10. Mest kände kinesen genom tiderna?
11. Stor mängd
12. Med dor en hundras
14. Engelsk lucka
15. Klyfta
16. Förvisso
17. Lignin
18. Står för okänd
19. Pärson
21. Avslutas ofta filmen med
22. Fälla
23. Bortre
25. Tidigare, bland barn välkänd, väsbytant
27. Får folk på bra humör
28. Rekreationsanläggning
30. Mashman
33. Webbermusikal
34. Kredit
35. Segel
37. Sådana lager, banor o.a. finns
40. Gonggong
41. Uppmaning ibland

Illustrerade ordspråk och talesätt

*Nu förstår kräket,
sa gumman när hon piskade hönan.*

Lösning till Jubileumstävlingen i nr 2 2011:

Jacob Johan Anckarström, Carl Michael Bellman, Carl Jonas Love Almqvist,
Cajsa Warg, Antoin Zamore.

Vinnare: Anders Sten, Camilla Grönborg, Ulla Öhgren

Upplands Väsby Hembygdsförening
Box 40, 19421 Upplands Väsby
Hembygdsgårdens adress:
Hagvägen 2/Pukslagargatan

HYR LOKAL MED ATMOSFÄR!

Upplands Väsby Hembygdsförening erbjuder Nedre Runbys LADUGÅRD till konferenser, årsmöten, kurser, fester, dop, minnesstunder.

Hyresansvarig ska vara i \geq 30 år

LADUGÅRDEN är en handikappvänlig lokal med plats för max 50 personer. Tillgång till kök med utrustning för enklare tillagning av förtäring.

LADUGÅRDEN ligger på bekvämt avstånd från pendeltågstationen i Upplands Väsby. Det finns en stor bilparkering i anslutning till pendeltågen och närhet till Ladugården. Buss 562 från pendeltågsstationens västra sida (Runbysidan) med hållplats 150 meter från Ladugården.

Uthyrningsvårdinnor:

Ingegerd Peterson 08 - 590 347 76

Siv Rydén 08 - 590 333 46

Telefontid mån-fre 9.00 - 16.00

Foto: Leif Welanders

Upplands Väsby Hembygdsförening

Box 40, 194 21 Upplands Väsby

NYTT MEDLEMSSKAP

Datum

SÖKANDE

Förnamn	_____	Efternamn	_____	Född år	_____
Adress	_____				
Postnummer	_____	Postadress	_____		
Telefon	_____	Mobil	_____		
E-mailadress	_____				

MEDSÖKANDE (ev)

Förnamn	_____	Efternamn (om annat än ovanstående)	_____	Född år	_____
---------	-------	-------------------------------------	-------	---------	-------

YRKESERFARENHET/ INTERSSEN

Främst sådant som du bedömer kan vara av intresse inom föreningens verksamhetsområden.	
--	--

Upplands Väsby Hembygdsförening
Box 40, 194 21 Upplands Väsby
Hembygdsgården: Hagvägen 2 / Pukslagargatan
Telefon 08-590 826 40
Plusgirokonto 29 81 91-8
Årsavgift 125:-

STYRELSE 2011-2012

	Telefon
Kjerstin Björkman, ordförande	590 320 82
Klas Lundkvist, vice ordförande	590 936 81
Inger Nyström, kassör	590 820 93
Barbro Kvist, ledamot	590 917 21
Susanne Bergman ledamot	590 858 84
Kurt Norlin	590 338 38

ERSÄTTARE

Barbro Fredriksson	590 339 86
Bo Torpare	590 894 44
Gunilla André	590 338 34
Gun-Britt Welander	590 843 19
Roland Storm	590 763 64
Kjell Ehrnholm	590 343 62

MEDLEMSBLADET HEMBYGDEN

Inga Lisa Gustafsson	590 336 42
----------------------	------------

REVISORER ORDINARIE

Lars Eklund	ERSÄTTARE
Göran Sandberg	Eva Michal
	Anette Ehrnholm

UTHYRNING AV LADUGÅRDEN

Ingegerd Peterson	590 347 76
Siv Rydén	590 333 46

Valberedning

Vanja Edwinson, Kerstin Kéry, Leif Welander
Sammankallande Vanja Edwinson tfn 590 344 66

www.upplandsvasbyhembygdsforening.se